

Crna Gora
Ministarstvo zdravlja

Završni izvještaj o realizaciji
Akcionog plana 2021-2023 za sprovođenje
Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja
u Crnoj Gori 2019-2023, za 2023. godinu

Jul, 2024. godine

SADRŽAJ:

1	UVODNI REZIME	3
2	INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA	5
3	TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE.....	12
4	OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA ZA CJelokUPNI PERIOD SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMNETA.....	22
5	PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA.....	23

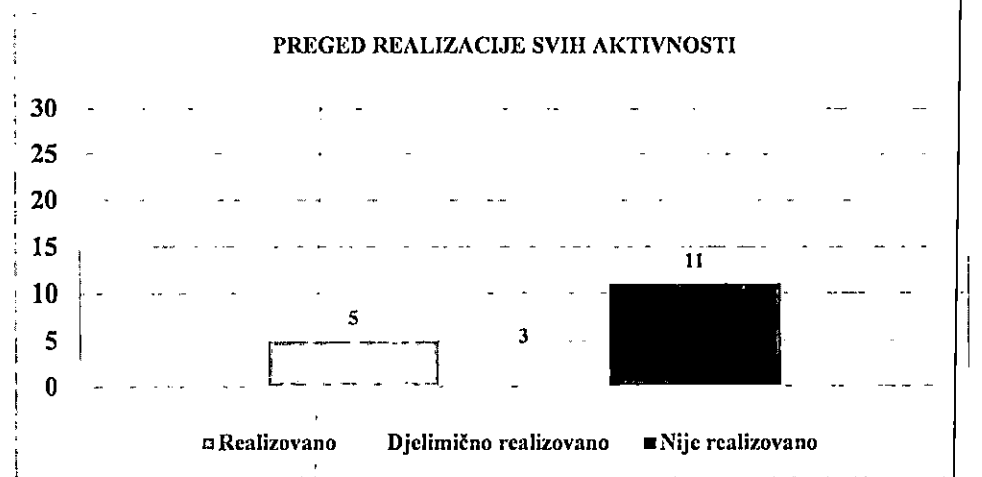
I UVODNI REZIME

Ključni cilj Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019–2023 je unaprijediti mentalno zdravlje populacije i smanjiti teret mentalnih oboljenja u populaciji, sa posebnim fokusom na rizične i vulnerabilne grupe.

Poremećaji mentalnog zdravlja predstavljaju jedan od najvećih izazova javnog zdravlja, mjereno prevalencom, opterećenjem bolesti i invaliditetom. Teret poremećaja mentalnog zdravlja nastavlja da raste, sa značajnim uticajem na zdravlje, ključna socijalna i ljudska prava i ekonomske posljedice u svim zemljama svijeta. Procjenjuje se da će samo depresija u ukupnoj populaciji svjetskog stanovništva do 2020. godine biti drugi vodeći uzrok globalnog opterećenja bolestima, odmah nakon ishemične bolesti srca. Direktni i indirektni troškovi usljed mentalnih poremećaja u Evropskoj uniji procjenjuju se na 3% do 4% ukupnog bruto društvenog proizvoda, dok se ekonomsko opterećenje koronarnim bolestima srca procjenjuje na 1% BDP-a. Očekivani životni vijek ljudi sa poremećajima mentalnog zdravlja je i do 20 godina kraći nego kod starosno i polno prilagođene opšte populacije, zbog komorbiditeta i interakcije između mentalnog i fizičkog zdravlja, odnosno visoke prevalencije hroničnih bolesti i slabog pristupa ili lošeg kvaliteta tretmana za ove bolesti.

Akcionni plan za sprovođenje Strategije zaštite i unapređenje mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2021 – 2023 predstavlja operacionalizaciju strateških ciljeva koji su utvrđeni Strategijom. Tokom dvogodišnje realizacije akcionnih planova (2021-2023) Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019–2023, realizovano je 5 od ukupno 19 planiranih aktivnosti, djelimično realizovano 3 aktivnosti, a nije realizovano 11 planiranih aktivnosti, što je prikazano u Grafiku 1.

Grafik 1. Pregled realizacije aktivnosti u odnosu na ukupan broj predviđenih aktivnosti u 2023. godini

Stepen realizacije aktivnosti u 2021, 2022. i 2023. godini je smanjen (za sve operative ciljeve) zbog nedostatka finansijskih sredstava, ali i uticaja globalne pandemije izazvane korona virusom Covid – 19 u Crnoj Gori, tj. preraspodjele kadrovskih, finansijskih i drugih resursa što je dovelo do zastoja ili ograničenja u sprovođenju aktivnosti. Osim toga, značajno je otežao i

usporio rad službi hakerski napad na sve Vladine portale koji je trajao nekoliko mjeseci tokom 2022. godine.

U tekstu koji slijedi nalazi se osvrt na dostignute vrijednosti indikatora učinka nakon dvije godine implementacije akcionog plana, i to:

Operativnog cilja 1. Intenzivirati aktivnosti u cilju promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku: Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka - Povećan broj programa edukacije novinara/ki u oblasti mentalnog zdravlja o načinu izvještavanja o problemima mentalnog zdravlja i osobama koje imaju poremećaje mentalnog zdravlja. Pozitivan trend ostvaren je kroz realizaciju tri edukacije crnogorskih novinara/ki i studenata/kinja žurnalistike na temu izvještavanja o mentalnom zdravlju, u organizaciji NVO Crnogorske asocijacije za unapređenje zdravlja (CAUZ).

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti u 2019 – 2022. godini, potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka - Osmišljavanje i sprovođenje mjera i programa promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja u svim sektorima, a naročito ojačani kapaciteti u zdravstvenoj zaštiti kroz rad Savjetovaništa za mlade. Pozitivan trend ostvaren je kroz: uspostavljanje usluge “Nacionalna SOS dječja linija”; ojačane kapacitete nastavnog osoblja u osnovnim i svim srednjim školama kroz sprovođenje Inicijative “Moje vrijednosti i vrline”; pripremljenih edukativnih materijala za razumijevanje karakteristika, osobnosti, promjena, izazova koji se javljaju u okviru razvojnih faza puberteta i adolescencije kod učenika sa posebnim obrazovnim potrebama nakon čega su sprovedene i obuke za stručne saradnike osnovnih škola; gostovanja u medijima stručnjaka i rad na povećanju informisanosti građanki i građana o temama iz oblasti mentalnog zdravlja.

Zbog nemogućnosti i nerealizacije sprovođenja svih aktivnosti čini se da je trend nepromijenjen za indikatore - Smanjena incidenca poremećaja mentalnog zdravlja u opštoj populaciji i posebno kod djece i mladih i Smanjena stope samoubistava među stanovništvom u cjelini i u podgrupama vezanim za dob, pol i ostale vulnerabilne grupe.

Operativnog cilja 2. Uspostaviti i razviti pristupačne, sigurne i efektivne službe zaštite mentalnog zdravlja, u skladu sa potrebama zajednice, koje ispunjavaju psihičke, fizičke i socijalne potrebe i očekivanja osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovih porodica: Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju: indikatora učinka 1) Povećana prevalenca tretmana u opštoj populaciji, na nivou službi zaštite mentalnog zdravlja u zajednici; indikatora učinka 2) Povećan broj dostupnih multidisciplinarnih timova u oblasti mentalnog zdravlja (jer su ojačani kadrovski kapaciteti određenih zdravstvenih ustanova), i indikatora učinka 3) Asertivni timovi su uspostavljeni u svim centrima za mentalno zdravlje i svrsishodno ostvaruju usluge. Domovi zdravlja imaju asertivne timove, a planirana aktivnost izmjene uputstva o radu asertivnih timova je u toku realizacije. Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti u 2020. – 2022. godini potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka a) Kvalifikovani i kompetentni multidisciplinarni timovi su

dostupni u dovoljnom broju i sastavu, i to jer su ojačani kadrovski kapaciteti zdravstvenih ustanova iz oblasti adultne i dječije psihijatrije; b) Asertivni i psihogerijatrijski timovi mentalnog zdravlja su uspostavljeni u svim centrima za mentalno zdravlje i svrsishodno ostvaruju usluge. U toku 2019. godine formiran je asertivni tim u CZMZ Herceg Novi, a Dom zdravlja Glavnog grada je u 2019. realizovao osam (8) kućnih posjeta, dok su oba centra u 2020. godini stopirali rad timova zbog epidemiološkog rizika.

Od najvećeg značaja je realizacija aktivnosti Izgradnje Klinike za psihijatriju kada je u julu 2022. godine položen kamen temeljac. Klinika je preimenovana u Kliniku za mentalno zdravlje, a nova zgrada imaće 20 soba sa 57 bolesničkih postelja i sve neophodne sadržaje za savremeno liječenje pacijenata sa mentalnim problemima. Otvaranje Klinike očekuje se u III kvartalu 2024. godine.

Kako nijesu postavljene početne, prelazne i ciljne vrijednosti indikatora učinka, i kako je postavljen veliki broj indikatora učinka, a aktivnosti planirane a nerealizovane nijesu u direktnoj vezi sa definisanim indikatorima, nameće se zaključak da je nepromijenjen trend prisutan u ostvarivanju sledećih indikatora učinka: 4) Smanjena stopa rehospitalizacija pacijenata sa hroničnim poremećajima mentalnog zdravlja i u skladu sa tim redukovan broj psihijatrijskih kreveta u zemlji; i indikatora učinka 5) Njega psihijatrijskih pacijenata u bolnicama je terapijska, dostupne su različite opcije tretmana, brige i podrške prilagođene individualnim potrebama.

Operativnog cilja 3. Stvoriti uslove da ljudska prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja budu u potpunosti cijenjena, zaštićena i promovisana i da im bude osigurana mogućnost da ostvare najbolji mogući kvalitet života, uz smanjenje stigme i diskriminacije:

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti u 2020. – 2022. godini potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju svih indikatora učinka. Uspostavljena je praksa da se svakom pacijentu i članu porodice pruže odgovarajuće informacije, u trajnom formatu koji je za njih pristupačan i razumljiv, u vezi sa pravima, standardima njege i mogućnostima liječenja mentalnih oboljenja. Obezbeđen je besplatan pravni savjet osobama koje su zadržane/upućene na liječenje o pravu na informisani pristanak na liječenje i pravnoj pomoći u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Izrađen je Protokol o postupanju zaposlenih sa agresivnim pacijentom/kinjom i edukovano je osoblje ustanova koje u sastavu imaju službe zaštite mentalnog zdravlja o mjerama zaštite fizičke sigurnosti pacijenata/kinja (prevencija incidenata u bolničkom okruženju). Započeta je i organizacija i sprovođenje dodatne edukacije predstavnika/ca institucija o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom.

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka Povećanje stepena poštovanja ljudskih prava i zaštite od diskriminacije osoba sa problemima mentalnog zdravlja. U prethodnom izvještajnom periodu ostvaren je pozitivan trend inikatora učinka, međutim nije došlo do realizacije novih aktivnosti koje bi taj trend i održale.

Operativnog cilja 4. Upravljanje, planiranje i pružanje usluga u oblasti mentalnog zdravlja zasnovati na kvalitetnim informacijama i dokazima: Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se generealan negativan trend u ostvarivanju svih indikatora učinka.

Nosioc aktivnosti zaduženih za ostvarenje ovog operativnog cilja, IJZCG, izradio je pravilnike za Registar za psihoze i Registar djece sa smetnjama u razvoju.

Kako akcionim planom nije bilo planirana evaluacija i kako, sredstva i ekspertiza nije uspjela da obezbijedi u okviru saradnje sa međunarodnim organizacijama i donatorima, tako ista nije ni sprovedena.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori za 2023. godinu, sadrži pregled realizovanih aktivnosti definisanih Akcionim planom. U izveštaju je dat pregled realizovanih aktivnosti u 2023. godini, kao i aktivnosti koje nijesu realizovane u navedenom periodu.

Tokom dvogodišnjeg perioda planirano je 19 aktivnosti, od čega je realizovano 5 djelimično realizovano 3 aktivnosti, a nije realizovano 11 planiranih aktivnosti.

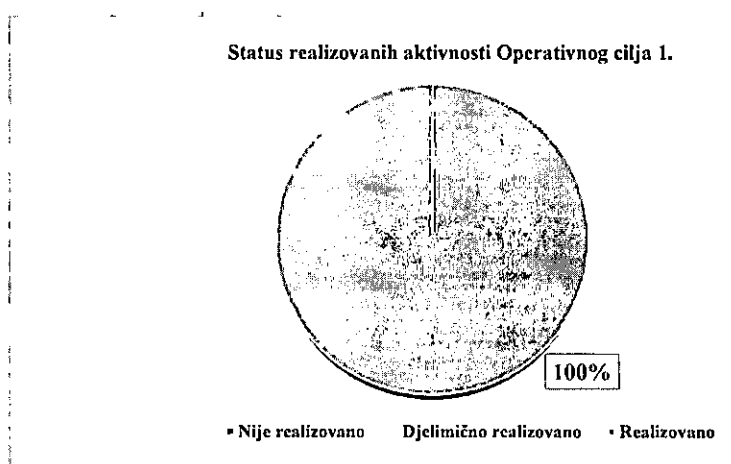
Kako prethodnim Akcionim planom nijesu bile definisane početne, prelazne i ciljne vrijednosti indikatora učinka, tako je i otežano praćenja napretka u njihovom ostvarivanju. Radna grupa za izradu Akcionog plana 2021. – 2023. godine, po preporuci Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore, definisala je vrijednosti za pojedine indikatore.

Stepen realizacije aktivnosti u 2023. godini je blago je povećan jer su skoro sve zdravstvene ustanove sprovele process raspisivanja konkursa za specijalizaciju iz oblasti psihijatrije. U odnosu na prethodne (2021 i 2022), godine, kada je zbog nedostatka finasijskih sredstava, a usljed uticaja pandemije COVID-19 i opredijeljena sredstava za druge budžetkse stavke, stepen realizacije aktivnosti bio smanjen. Takođe hakerski napad na sve Vladine portale, koji je trajao nekoliko mjeseci, otežao je realizaciju aktivnosti u navedenom period.

OPERATIVNI CILJ 1: Intenzivirati aktivnosti u cilju promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku

Akcionim planom 2021. – 2023. godine planirano je da se ovaj cilj postigne sprovođenjem 2 aktivnosti. Pregled realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 1. dat je u Grafiku 3.

Grafik 3. Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 1. Intenzivirati aktivnosti u cilju promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka - Povećan broj programa edukacije novinara/ki u oblasti mentalnog zdravlja o načinu izvještavanja o problemima mentalnog zdravlja i osobama koje imaju poremećaje mentalnog zdravlja.

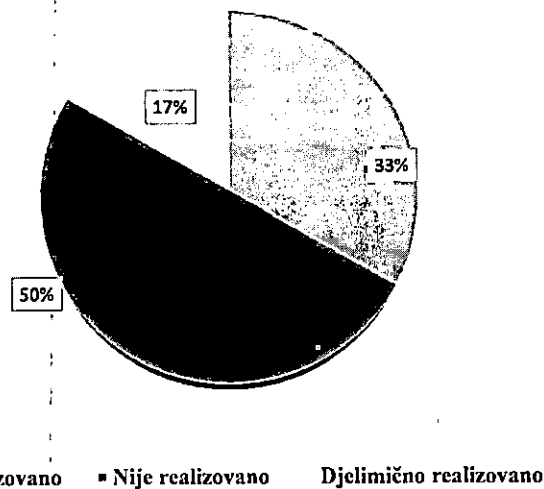
Ključna dostignuća u realizaciji aktivnosti Operativnog cilja 1. je realizacija tri edukacije crnogorskih novinara/ki i studenata/kinja žurnalistike na temu izvještavanja o mentalnom zdravlju, u organizaciji NVO Crnogorske asocijacije za unapređenje zdravlja (CAUZ). Obuku je pohađalo oko 60 učesnika iz svih djelova Crne Gore. Ova organizacija realizovala je i kampanju "Osvijetli um", a izrađen je i Vodič za profesionalno izvještavanje o mentalnom zdravlju koji je distribuiran svim medijima.

OPERATIVNI CILJ 2: Uspostaviti i razviti pristupačne, sigurne i efektivne službe zaštite mentalnog zdravlja, u skladu sa potrebama zajednice, koje ispunjavaju psihičke, fizičke i socijalne potrebe i očekivanja osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovih porodica

Planirano je da se ovaj cilj postigne kroz realizaciju 6 aktivnosti. Pregled realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 2. dat u Grafiku 4. pokazuje da je realizovano/djelimično realizovano 50% planiranih aktivnosti (2 realizovane i 1 djelimično realizovana), dok je 50% aktivnosti nerealizovano.

Grafik 4. Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 2. Uspostaviti i razviti pristupačne, sigurne i efektivne službe zaštite mentalnog zdravlja, u skladu sa potrebama zajednice, koje ispunjavaju psihičke, fizičke i socijalne potrebe i očekivanja osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovih porodica

Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 2.

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se pozitivan trend u ostvarivanju indikatora učinka: 1) Povećana prevalenca tretmana u opštoj populaciji, na nivou službi zaštite mentalnog zdravlja u zajednici; indikatora učinka 2) Povećan broj dostupnih multidisciplinarnih timova u oblasti mentalnog zdravlja (jer su ojačani kadrovski kapaciteti određenih zdravstvenih ustanova), i indikatora učinka 3) Asertivni timovi su uspostavljeni u svim centrima za mentalno zdravlje i svrsishodno ostvaruju usluge.

Od najvećeg značaja za ostvarenje ovog cilja je realizacija aktivnosti Izgradnje Klinike za psihijatriju kada je u julu 2022. godine položen kamen temeljac. Klinika je preimenovana u Kliniku za mentalno zdravlje, a nova zgrada imaće 20 soba sa 57 bolesničkih postelja i sve neophodne sadržaje za savremeno liječenje pacijenata sa mentalnim problemima. Planirano je da Klinika ima i odjeljenje za dječiju psihijatriju.

Dom zdravlja Glavnog grada je tokom izvještajnog perioda ojačao kadrovkse kapacitete Centra za mentalno zdravlje i zaposleno je dva psihijatra i jednu psihološkinju. Dom zdravlja Bar upotpunio je tim i u 2021. godini zaposlen je socijalni radnik/ca. U KCCG Klinika za psihijatriju radni odnos je zasnovala jedan spec. Psihijatrije. Odobreno je raspisivanje po jedne specijalizacije iz oblasti psihijatrije za odrasle i iz oblasti dječije i adolescentne psihijatrije. Radni odnos je zasnovao/la dipl. psiholog.

Domovi zdravlja u Crnoj Gori imaju uspostavljene asertivne timove, a planirana aktivnost izmjene uputstva o radu asertivnih timova je u toku realizacije.

Zdravstvene ustanove u toku 2023. godine raspisivale su konkurs za specijalizaciju iz oblasti psihijatrije, ali nije bilo zainteresovanih kandidata (U Specijalnoj bolnici "Dobrota" Kotor u toku 2023. godine tri puta je raspisivan oglas za specijalizaciju iz oplasti psihijatrije – nije bilo

zainteresovanih kandidata, u Domu zdravlja Berane raspisana je specijalizacija za spec. psihijatrije – nije bilo zainteresovanih kandidata. U KCCG zaposlena je dr spec. psihijatrije i jedan dipl. psiholog. U Domu zdravlja Kotor - tokom 2023. godine raspisivan je konkurs za dodjelu specijalizacije iz oblasti psihijatrije, nije bilo zainteresovanih kandidata, u Domu zdravlja Mojkovac – raspisan je konkurs za jednu specijalizaciju iz oblasti psihijatrije – nije bilo prijavljenih kandidata). Dom zdravlja Cetinje posjeduje Jedinicu za mentalno zdravlje u kojoj su sistematizovana tri radna mjesta: spec. psihijatar, dipl. psiholog/psihološkinja i medicinska sestra/tehničar – sva tri radna mjesta su popunjena.

U ovom dijelu aktivnosti najveći izazov sa kojim su se susretale zdravstvene ustanove je nedostatak kadrova. Kako je i naprijed navedeno, aktivnosti su sprovedene, odnosno raspisivani su javni oglasi za medicinski kadar (spec. psihijatrije i diplomiranog psihologa/psihološkinju), ali na javne oglase u većini slučajeva nije se niko prijavio, zbog čega se nisu ni popunili planirani kapaciteti.

Kako nijesu postavljene početne, prelazne i ciljne vrijednosti indikatora učinka, i kako je postavljen veliki broj indikatora učinka, a aktivnosti planirane a nerealizovane nijesu u direktnoj vezi sa definisanim indikatorima, nameće se zaključak da je nepromijenjen trend prisutan u ostvarivanju sledećih indikatora učinka: 4) Smanjena stopa rehospitalizacija pacijenata sa hroničnim poremećajima mentalnog zdravlja i u skladu sa tim redukovan broj psihijatrijskih kreveta u zemlji; i indikatora učinka 5) Njega psihijatrijskih pacijenata u bolnicama je terapijska, dostupne su različite opcije tretmana, brige i podrške prilagođene individualnim potrebama.

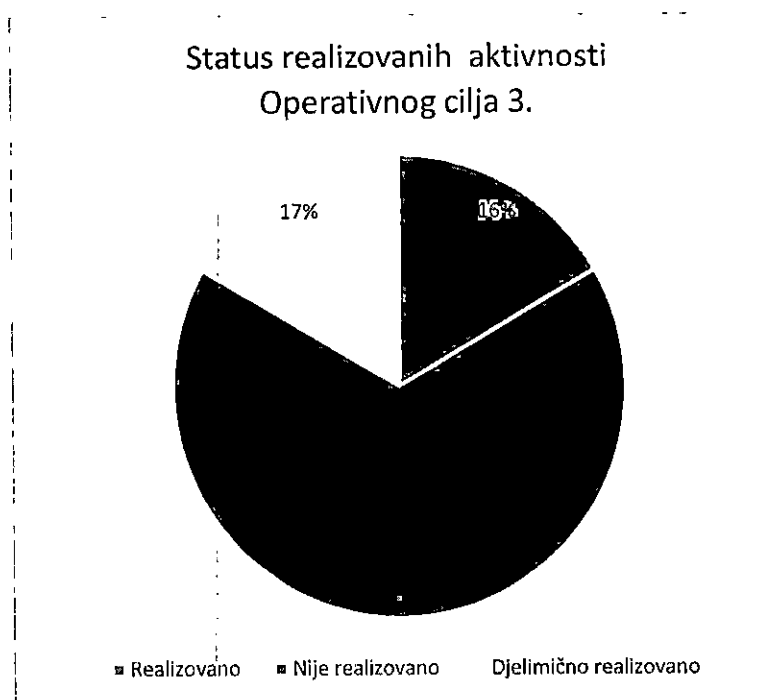
Nerealizacija 3 planirane aktivnosti najviše je uslovljena nedostatkom finansijskih sredstava za rad radnih tijela koja bi ista i sprovodila.

Akcionim planom planirano je Formiranje radnog tijela za definisanje prelaznog rješenja za problem tretmana pacijenata/kinja sa izrečenom mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i mjerom bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara i obaveznog liječenja narkomana koje se izvršavaju u zdravstvenoj ustanovi, kao i za blagovremeno izvršavanje istih, do završetka izgradnje Specijalne zatvorske bolnice. S obzirom da je početkom 2023. godine počela izgradnja Specijalne zatvorske bolnice, a zbog kontinuirane nerealizacije ove aktivnosti usled nemogućnosti realizacije iste, predlaže se stopiranje njene realizacije u narednom periodu. Izgradnjom Specijalne zatvorske bolnice ova aktivnost može biti nastavljena narednim strateškim dokumentom, što će riješiti problem tretmana pacijenata/kinja sa izrečenom mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i mjerom bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara i obaveznog liječenja narkomana koje se izvršavaju u zdravstvenoj ustanovi, kao i za blagovremeno izvršavanje istih, do završetka izgradnje Specijalne zatvorske bolnice.

OPERATIVNI CILJ 3: Stvoriti uslove da ljudska prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja budu u potpunosti cijenjena, zaštićena i promovisana i da im bude osigurana mogućnost da ostvare najbolji mogući kvalitet života, uz smanjenje stigme i diskriminacije

Planirano je da se ovaj cilj postigne kroz realizaciju 6 aktivnosti. Pregled realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 3. dat u Grafiku 5. pokazuje da je realizovana jedna (16%) planirana aktivnost, djelimično realizovana jedna (17%) planirana aktivnost, dok je 4 (67%) nerealizovanih.

Grafik 5. Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 3. Stvoriti uslove da ljudska prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja budu u potpunosti cijenjena, zaštićena i promovisana i da im bude osigurana mogućnost da ostvare najbolji mogući kvalitet života, uz smanjenje stigme i diskriminacije

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka Povećanje stepena poštovanja ljudskih prava i zaštite od diskriminacije osoba sa problemima mentalnog zdravlja.

U prethodnom izvještajnom periodu ostvaren je pozitivan trend ovog inikatora učinka uspostavljanjem prakse da se svakom pacijentu/kinji i članu porodice pruže odgovarajuće informacije, u trajnom formatu koji je za njih pristupačan i razumljiv, u vezi sa pravima, standardima njege i mogućnostima liječenja mentalnih oboljenja u SBP Dobrota i DZ Kotor. U Domu zdravlja "DR Nika Labović" Berane zaposleni CMZ prisustvovali su obukama koje je organizovalo udruženje psihijatarata Crne Gore; Takođe u Domu zdravlja Nikšić zaposleni CMZ prisustvovali su na dva seminara.

Obezbjeđen je besplatan pravni savjet osobama koje su zadržane/upućene na liječenje o pravu na informisani pristanak na liječenje i pravnoj pomoći u skladu sa Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. DZ Podgorica izradio je Protokol o postupanju zaposlenih sa agresivnim pacijentom/strankom i edukovano je osoblje ustanova koje u sastavu imaju službe

zaštite mentalnog zdravlja o mjerama zaštite fizičke sigurnosti pacijenata (prevencija incidenata u bolničkom okruženju). Započeta je bila i organizacija i sprovođenje dodatne edukacije predstavnika institucija o Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom. Međutim, nije došlo do realizacije aktivnosti zbog neopredjeljenih finansijskih sredstava za rad radnih tijela koja bi bila zadužena za kreiranje dokumenata.

Izrada informativne brošure za pacijente i članove porodica u CZM i psihijatrijskim klinikama u vezi sa pravima, standardima njege i mogućnostima liječenja mentalnih oboljenja sprovedena je u Domu zdravlja Kotor i SPB Dobrota. U Domu zdravlja Rožaje izrađene su informativne brošure i organizovao dane otvorenih vrata za pacijente i članove porodica u CMZ; Ostale zdravstvene ustanove navode da se prilikom prijema pacijenta i članovi porodice i pacijent upoznaju sa pravima, standardima njege i liječenja.

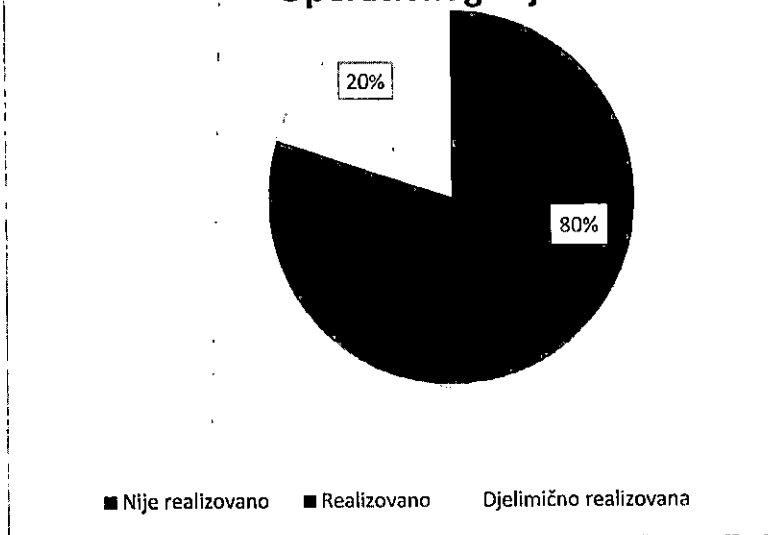
Za nerealizovanu aktivnost Izrada dokumenta „Analiza usklađenosti legislative sa relevantnim međunarodnim preporukama i evropskim standardima u oblasti tretmana pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje, liječenje narkomana i alkoholičara“ se preporučuje da interesne grupe i nosioci aktivnosti ulože napore za dobijanje ekspertske i finansijske podrške za sprovođenje ove aktivnosti od relevantnih donatora i međunarodnih organizacija.

OPERATIVNI CILJ 4: Upravljanje, planiranje i pružanje usluga u oblasti mentalnog zdravlja zasnovati na kvalitetnim informacijama i dokazima

Planirano je da se ovaj cilj ostvari kroz unapređenje informacionih sistema i registara od značaja i kroz sprovođenje istraživanja u oblasti mentalnog zdravlja, uključujući i uticaj epidemije COVID-19 na mentalno zdravlje. Od pet planiranih aktivnosti za realizaciju ovog cilja četiri nijesu realizovane, dok je jedna djelimično realizovana, što je prikazano na Grafiku 6.

Grafik 6. Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 4. Upravljanje, planiranje i pružanje usluga u oblasti mentalnog zdravlja zasnovati na kvalitetnim informacijama i dokazima

Status realizovanih aktivnosti Operativnog cilja 4.

Analizom rezultata sprovedenih aktivnosti potvrđuje se generealan negativan trend u ostvarivanju indikatora učinka 1) Svi registri u oblasti mentalnog zdravlja uspostavljeni i funkcionalni, uz redovno i kvalitetno prijavljivanje od strane svih uključenih strana i 2) Povećanje dostupnih podataka o stanju mentalnog zdravlja populacije, uključujući i uticaj epidemije COVID-19 na mentalno zdravlje.

Aktivnost uspostavljanje Pravilnika, Metodološkog uputstva i obrazca prijave za Registar psihoza i Registar djece sa smetnjama u razvoju, IJZCG izradio pravilnike i metodološka uputstva za Registar za psihoze i Registar djece sa smetnjama u razvoju.

Za aktivnost Sprovedenje populacionog istraživanja o stanju mentalnog zdravlja populacije, uključujući i uticaj epidemije COVID-19 na mentalno zdravlje preporuka nosioca aktivnosti je da se uspostavi komunikacija sa međunarodnim organizacijama za obezbjeđivanje sredstava za projekat (a fokus preusmjeriti na istraživanje i unapređenje mentalnog zdravlja populacije/određenih populacionih grupa).

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE

STRATEŠKI CILJ: Unaprijediti mentalno zdravlje populacije i smanjiti teret mentalnih oboljenja u populaciji, sa posebnim fokusom na rizične i vulnerabilne grupe

Operativni cilj I: Intenzivirati aktivnosti promocije mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih poremećaja sa posebnim naglaskom na najranjivije grupe i one koji su najviše izloženi riziku

Indikator učinka 1: Povećan broj programa edukacije novinara u oblasti mentalnog zdravlja o načinu izvještavanja o problemima mentalnog zdravlja i osobama koje imaju poremećaje mentalnog zdravlja					Početna vrijednost: Ne postoji program edukacije za novinare	Prelazna vrijednost: Izrađen makar jedan program edukacije za novinare;	Ciljna vrijednost: Implementiran makar jedan program edukacije za novinare;			
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 1.	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status	Novi rok realizacije	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1. Izrada kurikuluma za edukaciju novinara i edukacija u oblasti mentalnog zdravlja o načinu izvještavanja o problemima mentalnog zdravlja i osobama koje imaju poremećaje mentalnog zdravlja	Izrađen Kurikulum za edukaciju novinara	NVO "CAUZ"	April 2022	Maj 2022	Realizovano	/	Nedostupan podatak	Nedostupan podatak	Dobijena sredstva iz USA Ambassade	Nastaviti sa sprovođenjem aktivnosti kroz nove projekte
1.2. Organizacija i implementacija seminara za novinare u oblasti mentalnog zdravlja	Broj sprovedenih seminara Broj edukovanih novinara	NVO "CAUZ"	Jun 2022	Jun 2022	Realizovano	/	Nedostupan podatak	Nedostupan podatak	Dobijena sredstva iz USA Ambassade	Nastaviti sa sprovođenjem aktivnosti kroz nove projekte
Operativni cilj II: Uspostaviti i razviti pristupačne, sigurne i efektivne službe zaštite mentalnog zdravlja, u skladu sa potrebama zajednice, koje ispunjavaju psihičke, fizičke i socijalne potrebe i očekivanja osoba sa problemima mentalnog zdravlja i njihovih porodica										
Indikator učinka 1: Povećana prevalenca tretmana u opštoj populaciji, na nivou službi zaštite mentalnog zdravlja u zajednici										
Indikator učinka 2: Povećan broj dostupnih multidisciplinarnih timova u oblasti mentalnog zdravlja										
					Početna vrijednost:	Prelazna vrijednost:	Ciljna vrijednost:			

Indikator učinka 3: Aseritivni timovi su uspostavljeni u svim centrima za mentalno zdravlje i svrsishodno ostvaruju usluge					Ne postoji podatak o broju asertivnih timova		Uspostavljeni asertivni timovi u većini DZ		Uspostavljeni asertivni timovi u svim DZ	
Indikator učinka 4: Smanjena stopa rehospitalizacija pacijenata sa hroničnim poremećajima mentalnog zdravlja i u skladu sa tim redukovani broj psihijatrijskih kreveta u zemlji										
Indikator učinka 5: Njega psihijatrijskih pacijenata u bolnicama je terapijska, dostupne su različite opcije tretmana, brige i podrške prilagođene individualnim potrebama										
Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 2.	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok realizacije	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
2.1. Formiranje stručnog međuresorskog tijela za izradu modela deinstitucionalizacije u zemlji i rješavanje pitanja smještaja pacijenata koji su na višegodišnjem liječenju (tzv. socijalnih pacijenata)	Formirano stručno međuresorsko radno tijelo za izradu modela deinstitucionalizacije	MZD; SPB Dobrota; MFSS; MPNKS; NVO; Lokalne samouprave; ZZZCG;	2021.	2023.	Nije realizovano	IVQ 2023	2 000 eur	/	Budžet	
2.2. Sprovođenje analize stanja kojom će se redefinisati potrebni broj, mjesto, uloga i organizacija Centara za mentalno zdravlje kao i kadrovska popunjenost, u skladu sa Aktima o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta	Izrađen dokument analize stanja	MZD; DZ;	2021.	2023.	Nije realizovano	IVQ 2023	1 000 eur	/	Budžet	
2.3. Kadrovska popunjavanje nedostajućih kapaciteta Centara za mentalno zdravlje u skladu sa identifikovanim/redefinisanim potrebama	Broj raspisanih konkursa/specijalizacija Broj Centara za mentalno zdravlje koji imaju kompletan sastav kadra	MZD; DZ-CZM;	2021.	Kontinuirano	Realizovano DZ PG – zaposlena su još 2 psihijatra i 1 psiholog DZ Bar – u 2021. godini zaposlen je socijalni radnik	IVQ 2023	100 000 eur	Nema dostupnih podataka	Aktivnosti pokrivene iz budžeta opredijeljeno g zdravstvenoj jedinici FZO;	DZ Ulcinj - zbog obima posla, neophodno je imati dva tehničara ili medicinske sestre u službi CZMZ. Neophodno je i kadrovska popunjavanje - logopeda koji govori crnogorski i albanski jezik - zbog porasta

					<p>DZ Kotor - tokom 2023. godine raspisan je konkurs za dodjelu specijalizacije iz oblasti psihijatrije, ali se niko nije javio.</p> <p>U SB "Dobrota" Kotoru u toku 2023. godine tri puta raspisivan oglas za specijalizaciju iz oblasti psihijatrije – nije bilo zainteresovanih kandidata</p> <p>U DZ Berane raspisana specijalizacija za spec. psihijatra – nije bilo zainteresovanih kandidata</p> <p>KCCG - zaposlena 1. dr spec. psihijatrije i 1 dipl. psiholog</p> <p>DZ Mojkovac – raspisan 1 konkurs za specijalizaciju – nije bilo prijavljenih</p>					<p>broja pacijenata kojima je logopedska terapija neophodna na njima maternjem albanskom jeziku.</p> <p>DZ Cedinje posjeduje Jedinicu za mentalno zdravlje u kojoj su sistematizovana 3 radna mjesta: spec. psihijatar, dipl. psiholog i medicinska sestra tehničar – sva tri radna mjesta su popunjena</p>
2.4. Izmjena Uputstva o radu asertivnih timova	Usvojeno novo Uputstvo o radu asertivnih timova	Komisija za mentalno zdravlje; MZD;	2021	2023	Djelimično realizovano	IVQ 2023	1 500 eur	0	Budžet	
					Izrađen je predlog izmjena Uputstva.					

2.5. Izgradnja Klinike za psihijatriju	Izgrađena Klinika za psihijatriju	KCCG; Uprava javnih radova;	2021	2023	Realizovano U 2022. godini započeta je izgradnja Klinike		6 041 808.43 eur (3 570 000.00 eur za 2022.; 2 471 808.43 eur za 2023.)		Kapitalni Budžet	Klinika za psihijatriju preimenovana u Kliniku za mentalno zdravlje koja je izgrađena, a otvaranje iste se očekuje u III kvartalu 2024. godine
2.6. Formiranje radnog tijela za definisanje prelaznog rješenja za problem tretmana pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i mjerom bezbjednosti obaveznog liječenja alkoholičara i obaveznog liječenja narkomana koje se izvršavaju u zdravstvenoj ustanovi, kao i za blagovremeno izvršavanje istih, do završetka izgradnje Specijalne zatvorske bolnice.	Formirano radno tijelo Definisano prelazno rješenje Broj pacijenata zbrinutih po novodefinisanom prelaznom rješenju	MZD; MPLJMP; NKMZ; sudovi;	2022	2023	Nije realizovano	Nije potrebno planirati aktivnost	3 000 eura	/	Budžet	S obzirom da je početkom 2023. godine počela izgradnja Specijalne zatvorske bolnice, a zbog kontinuirane nerealizacije ove aktivnosti usled nemogućnosti realizacije iste, predlaže se stopiranje njene realizacije.
Operativni cilj III: Stvoriti uslove da ljudska prava osoba sa problemima mentalnog zdravlja budu u potpunosti cijenjena, zaštićena i promovisana i da im bude osigurana mogućnost da ostvare najbolji mogući kvalitet života, uz smanjenje stigme i diskriminacije										
Indikator učinka 1: Povećanje stepena poštovanja ljudskih prava i zaštite od diskriminacije osoba sa problemima mentalnog zdravlja					Početna vrijednost: Ne postoje dokumenta iz oblasti		Prelazna vrijednost: Započeta izrada dokumenata iz oblasti		Ciljna vrijednost: Izrađeni dokumenti iz oblasti	

Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 3.	Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok realizacije	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja
3.1. Izrada i distribucija svim CZM i Klinikama za psihijatriju - Protokol o postupanju zaposlenih sa agresivnim pacijentom	Usvojen Protokol o postupanju zaposlenih sa agresivnim pacijentom	MZD; Komisija za mentalno zdravlje; DZ; CZM;	2021	2023.	Nije realizovano	IVQ 2023	1 200 eur	/	Budžet	
3.2. Sprovođenje dodatne edukacije osoblja ustanova koje u sastavu imaju službe zaštite mentalnog zdravlja o mjerama zaštite fizičke sigurnosti pacijenata (prevencija incidenata), kao i o načinu pristupa i odnosa prema pacijentima, komunikaciji sa njima bez stigmatizacije i diskriminacije	Broj ustašova koje su organizovale edukacije Broj edukovanog osoblja	Domovi zdravlja; Bolnice;	2022.	2023.	Djelimično realizovano DZ Berane zaposleni CMZ prisustvovali su obukama koje je organizovalo udruženje psihijatar Crne Gore; DZ Nikšić zaposleni CMZ prisustvovali na 2 seminara	IVQ 2023	10 000 eur	/	Budžet; Aktivnosti pokriveno iz budžeta opredijeljeno g zdravstvenoj jedinici FZO	DZ Ulcinj – aktivnost je neophodno u narednom periodu realizovati zbog prevencije incidenata i povećanje sigurnosti i u slučajevima potrebe, samodobrane u toku obavljanja dužnosti na radnom mjestu.
3.3. Izrada Protokola o postupanju u slučaju navoda zlostavljanja pacijenata i navoda o zlostavljanju pacijenata i navoda o zlostavljanju pacijenata	Usvojen Protokol o postupanju u slučaju navoda zlostavljanja pacijenata i navoda o zlostavljanju pacijenata; Broj anonimnih prijava riješenih po navedenom Protokolu	MZD; Komisija za mentalno zdravlje; DZ; Bolnice;	2022	2022	Nije realizovano	Razmotriti potrebnost aktivnosti	2 000 eur	/	Budžet	
3.4. Izrada dokumenta „Analiza usklađenosti legislative sa			2022	2023.			5 000 eur			Preporučuje se da interesne grupe i

relevantnim međunarodnim preporukama i evropskim standardima u oblasti tretmana pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje, liječenje narkomana i alkoholičara“	Izrađen dokument „Analiza usklađenosti legislative sa relevantnim međunarodnim preporukama i evropskim standardima u oblasti tretmana pacijenata sa izrečenom mjerom bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje, liječenje narkomana i alkoholičara“	Komisija za mentalno zdravlje; MZD; SBP Dobora; MPLjMP; NVO;			Nije realizovano	IVQ 2023		/	Budžet	nosioci aktivnosti ulože napore za dobijanje ekspertske i finansijske podrške za sprovođenje ove aktivnosti od relevantnih donatora i međunarodnih organizacija.
3.5. Izrada infomativne brošure za pacijente i članove porodica u CZM i psihijatrijskim klinikama u vezi sa pravima, standardima njege i mogućnostima liječenja mentalnih oboljenja	Izrađena brošura	MZD; Komisija za mentalno zdravlje; DZ; Bolnice;	2021	2023	Realizovano DZ Kotor i SPB Dobrota brošure su izradili tokom prethodnih godina DZ Rožaje izradila informativne brošure i organizovao dane otvorenih vrata za pacijente i članove porodica u CMZ; Ostale zdravstvene ustanove prilikom prijema pacijenta i članove porodice upoznaju sa pravima, standardima njege i liječenja	IVQ 2023	5 000 eur	0	Budžet	
3.6. Sprovesti analizu usklađenosti zakonskih odredbi u		MZD; Komisija za mentalno	2022	2023.	Nije realizovano		3 000 eur			

nacionalnom zakonodavstvu koje se odnose na vršenje autopsije nakon smrtnih slučajeva u psihijatrijskim ustanovama i sa donijetim preporukama za eventualne izmjene zakonskih propisa koji regulišu ovu oblast	Sprovedena analiza i dostupan izvještaj o analizi	zdravlje; Kancelarija zaštitnika ljudskih prava i sloboda (ombudsman); NVO;				IVQ 2023		/	Budžet	
Operativni cilj IV: Upravljanje, planiranje i pružanje usluga u oblasti mentalnog zdravlja zasnovati na kvalitetnim informacijama i dokazima										
Indikator učinka 1: Svi registri u oblasti mentalnog zdravlja uspostavljeni i funkcionalni, uz redovno i kvalitetno prijavljivanje od strane svih uključenih strana						Početna vrijednost: Registri nisu u funkciji	Prelazna vrijednost: Adaptirana regulativa koja se odnosi na registre iz domena mentalnog zdravlja		Ciljna vrijednost: Svi registri su potpuno funkcionalni	
Indikator učinka 2: Povećanje dostupnih podataka o stanju mentalnog zdravlja populacije, uključujući i uticaj epidemije COVID-19 na mentalno zdravlje						Početna vrijednost: Ne postoji istraživanje	Prelazna vrijednost: Istraživanje u toku		Ciljna vrijednost: Sprovedeno istraživanje i dostupan izvještaj	
<i>Aktivnost koja utiče na realizaciju Operativnog cilja 4.</i>	<i>Indikator rezultata i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda</i>	<i>Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti</i>	<i>Datum početka</i>	<i>Planirani datum završetka</i>	<i>Status realizacije</i> AAA	<i>Novi rok realizacije</i>	<i>Sredstva planirana</i>	<i>Sredstva realizovana</i>	<i>Izvor finansiranja</i>	<i>Preporuke za naredni period sprovođenja</i>
4.1. Završetak i usvajanje Pravilnika, Metodološkog uputstva i Obrasca prijave za Registar psihoza i Registar djece sa smetnjama u razvoju (koji su prethodno izrađeni od strane IJZ)	Usvojen Pravilnik, Metodološko uputstvo i Obrazac prijave za Registar psihoza i Registar djece sa smetnjama u razvoju	IJZCG; MZD;	IVQ 2021	IVQ 2023	Djelimično realizovano	IVQ 2023	Redovna aktivnost	/	Budžet	Neophodno je da MZD i IJZCG razmotre mogućnosti i dalje korake u vezi uspostavljanja ovih registara
4.2. Uspostavljanje planiranog Registra psihoza i Registra djece sa smetnjama u razvoju	Uspostavljen Registar psihoza, Uspostavljen Registar djece sa smetnjama u razvoju;	IJZCG; MZD; Sve zdravstvene ustanove sa službama mentalnog	IQ 2022	IIIQ 2022	Nije realizovano	IVQ 2023	Redovna aktivnost	/	Budžet	

		zdravlja I pedijatrije;								
4.3. Edukacija menadžmenta zdravstvenih institucija, zdravstvenih radnika i saradnika o značaju registara iz oblasti mentalnog zdravlja	Broj obavljenih posjeta; Broj obavljenih edukacija/sastanaka; Broj učesnika na sastancima/edukacijama; Procenat prijavljenih u register;	IJZCG; MZD; Sve zdravstvene ustanove sa službama mentalnog zdravlja I pedijatrije;	IIIQ 2022	IVQ 2023	Nije realizovano	IVQ 2023	5 000 eur	/	Aktivnosti pokrivene iz budžeta opredijeljeno g zdravstvenoj jedinici FZO	
4.4. Sprovođenje edukacije zdravstvenog osoblja za proces prijavljivanja korisnika u nove registre	Broj obavljenih edukacija Broj učesnika	IJZCG; Zdravstvene ustanove sa službama mentalnog zdravlja i pedijatrije;	IIIQ 2022	IQ 2023	Nije realizovano	IVQ 2023	2 000 eur	/	Aktivnosti pokrivene iz budžeta opredijeljeno g zdravstvenoj jedinici FZO	
4.5. Sprovođenje populacionog istraživanja o stanju mentalnog zdravlja populacije, uključujući i uticaj epidemije COVID-19 na mentalno zdravlje	Objavljen nacionalni izvještaj istraživanja sa preporukama	IJZCG MONSTAT MZD	IIIQ 2022	IVQ 2023	Nije realizovano	IVQ 2023	50 000 eur	/	Međunarodne organizacije (SZO, IPA programi, EC, Savjet Evrope, UNICEF); Budžet	Neophodno je planirati I odrediti ciljana sredstva (ili dio sredstava za implementaciju) u budžetu IJZ

IV OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA ZA CJELOKUPAN PERIOD
SPROVOĐENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA

Tokom četvorogodišnje realizacije Programa planirano je za realizaciju aktivnosti izdvojiti
6. 610.808,43 eura

- za 2019-2020. godinu – 452 000, 00 eura;
- za 2021. godinu – 104. 000,00 eura;
- za 2022. godinu - 3. 570. 000, 00 eura;
- za 2023. godinu - 2. 471. 808, 43 eura.

Na osnovu dostavljenih podataka nosilaca aktivnosti, koji nijesu potpuni tj. nije za sve realizovane aktivnosti dosupan podatak o utrošenim sredstvima, ukupno je utrošeno 6. 041. 808, 43 eura.

V PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA

Jačanje uloge primarne zdravstvene zaštite u oblasti zaštite mentalnog zdravlja. Cilj Ministarstva zdravlja je jačanje uloge primarne zdravstvene zaštite u oblasti zaštite mentalnog zdravlja, a samim tim i rasterećenje sekundarnog i tercijalnog nivoa zdravstvene zaštite.

Preporučuje se da se za naredni period uspostavi saradnja sa međunarodnim organizacijama koje bi dale podršku, ekspertski i finansijski, sa sprovođenjem nekih aktivnosti.

Potrebno je ojačati usluge "Nacionalna SOS dječija linija" kao i ojačati kapacitete nastavnog osoblja u osnovnim i svim srednjim školama kroz sprovođenje Inicijative "Moje vrijednosti i vrline"; priprema edukativnih materijala za razumijevanje karakteristika, osobenosti, promjena, izazova koji se javljaju u okviru razvojnih faza puberteta i adolescencije kod učenika sa posebnim obrazovnim potrebama.

Koordinacija. Potrebno je uspostaviti djelotvornu koordinaciju i saradnju između institucija, zdravstvenih ustanova i Ministarstva zdravlja u implementaciji aktivnosti.

Obezbijediti finansijska sredstva. Neophodno je obezbijediti finansijska sredstva za sprovođenje aktivnosti i rad tijela za njihovo sprovođenje.

Afirmacija i razmjena primjera dobre prakse. Za određene aktivnosti potrebno je da se afirmišu svi nosici za njihovo sprovođenje i da se unaprijedi saradnja CZM kroz razmjenu izrađenih dokumenata i primjera dobre prakse.

Preporuke Instituta za javno zdravlje Crne Gore - Neophodno je planirati sredstva za sprovođenje populacionog istraživanja u državnom budžetu, odnosno budžetu Instituta za javno zdravlje. Dio sredstava se potencijalno može obezbijediti iz fondova internacionalnih organizacija, ali je neophodno da Institut za javno zdravlje Crne Gore ima resurse (humane, vremenske) za praćenje i izradu takvih aplikacija. Prema procjeni IJZ, prije početka 2027. Godine ne bi bilo realno obezbijediti takve resurse niti započeti istraživanje ovoga tipa, jer se radi o istraživanjima za koja period implementacije mora biti najmanje 36 mjeseci.

Preporučljivo bi bilo inkorporirati istraživanje o mentalnom zdravlju ili u EHIS ukoliko bi se obezbijedila sredstva za njega i napravio takav dogovor u okviru IJZ i sa Ministarstvom zdravlja ili u General Population Survey on Substance Use (koje je IJZ sproveo 2017. Godine uz podršku Evropskog centra za monitoring droga i zavisnosti o drogama), a trebalo bi da bude ponovljeno. Time bi se potencijalno i dio sredstava mogao dobiti od EMCDDA, odnosno buduće agencije za droge evropske unije u okviru IPA 8/IPA 9 programa saradnje sa zemljama Zapadnog Balkana u

jačanju kapaciteta za učešće u radu ove agencije. Neophodno je u tom cilju nastaviti intezivnu saradnju između IJZ i Kancelarije za droge i Ministarstva zdravlja, kao i IJZ i EMCDDA, preko fokal point-a i preko menadžmenta IJZ.

Nakon implementacije opsežnog istraživanja o kvalitetu života, životnim stilovima i zdravstvenim rizicima stanovnika Crne Gore u 2017. godini na uzorku od 5623 domaćinstava u Crnoj Gori, jedan od zaključaka je bio da je za uspješnu implementaciju bilo kojeg budućeg istraživanja u opštoj populaciji poželjan uslov ažuriranja uzoraka, koje se može učiniti jedino nakon rezultata o popisu stanovništva.

Ovo je posebno važno iz razloga što implementacija podrazumijeva kompleksnu metodologiju, uzorkovanje i terenski rad, kao i značajna finansijska sredstva i preciznost uzorka, odnosno smanjenje prostora za greške uzorka. Kako je za implementaciju populacionog istraživanja ovog tipa neophodna saradnja sa Upravom za statistiku – MONSTAT, u planiranju vremena implementacije populacionog istraživanja ovog tipa neophodno je uzeti u obzir i raspoložive kapacitete ove ustanove.

Uspostaviti i ojačati asertivne i psihogerijatrijske timove mentalnog zdravlja u svim centrima za mentalno zdravlje.